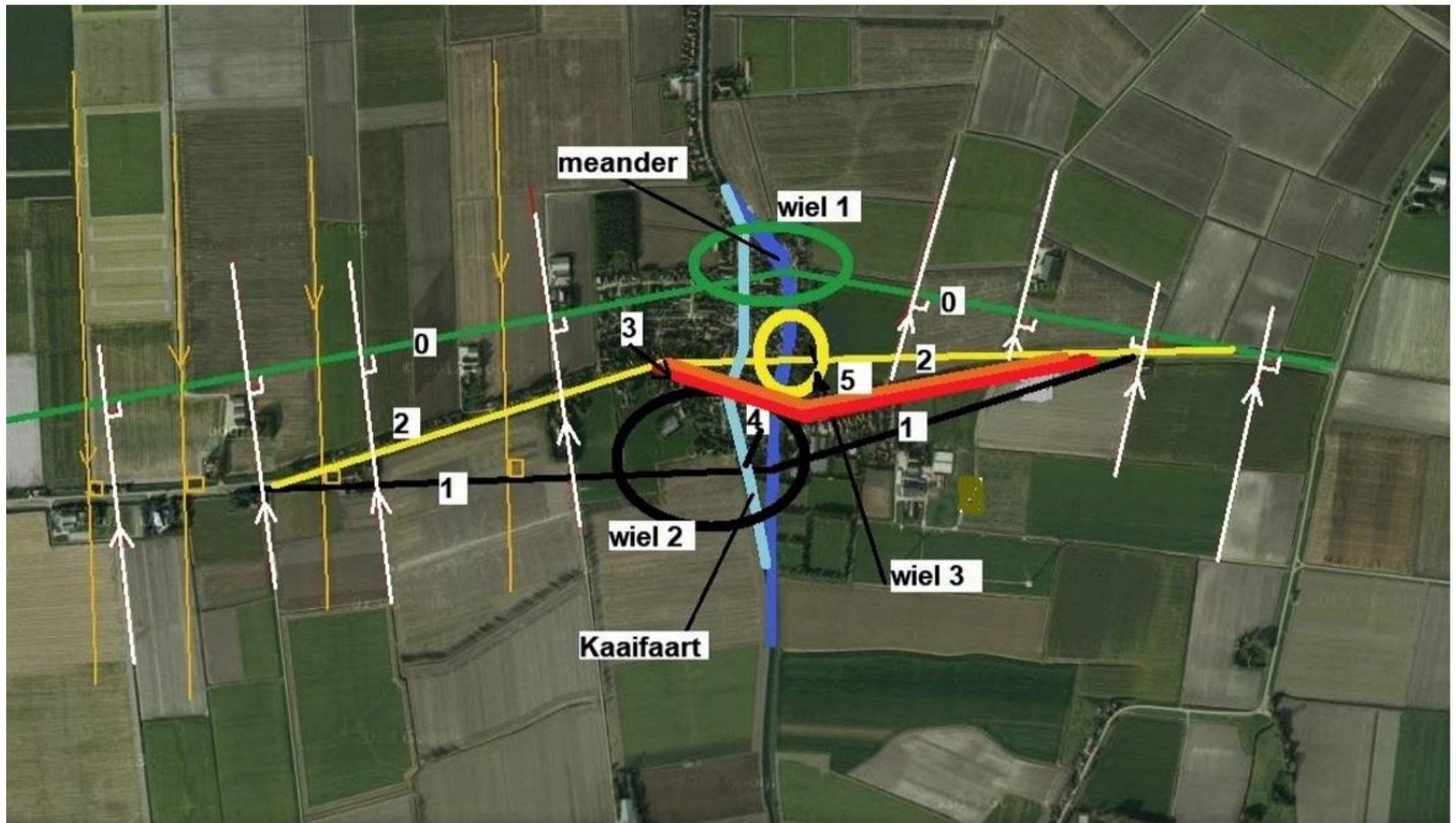


Ontstaansgeschiedenis van Oudebildtzijl



Versie: 16-02-2022, **wijzigingen t.o.v. vorige versies in rood.**
Aantal woorden: 1143
Aantal blz.: 3

Verzakte kade Oudebildtzijl eind 2012 n a Chr. (afb 1)

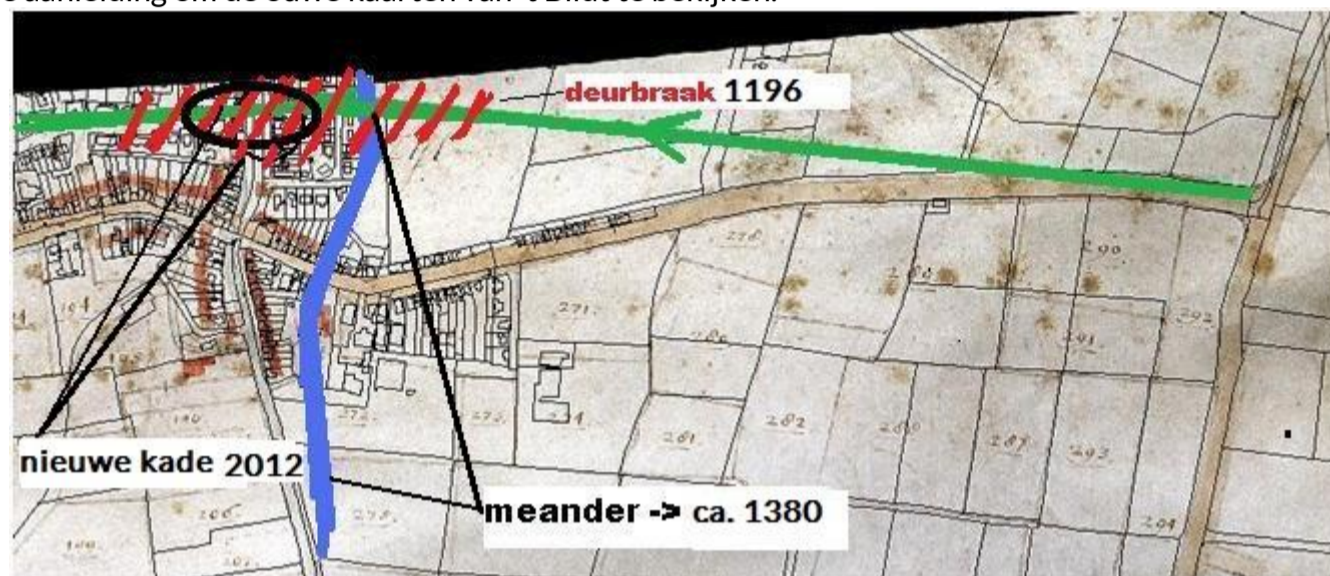
Bij het dijkvak tussen de "Pyp" en de T-splitsing Oasterdyk/Fijfhústerdyk bij Oudebildtzijl vallen de volgende zaken op:

- De percelen aan weerszijden van de Oasterdyk staan niet (meer) overal haaks op de dijk.
- Ze lopen niet evenwijdig aan elkaar en de dijk heeft 3 knikken.

In 2012 werd op Ouwe-Syl de nieuwe kade aangelegd aan de Kaaifaart, van Albadaweg, aan de westzijde van de vaart.

(De kaaifaart is het gedeelte van de Oude Rijd, wat later is gekanaliseerd.) Toen moesten nieuwe aanlegsteigers worden neergezet voor de boten die ook via de Noordelijke Elfstedenvaartroute vanaf Oude Leije Ouwe-Syl konden aandoen. Tijdens het aanbrengen van de damwanden is de vaartwal zwaar verzakt. Daar moest wel een zwakke plek zijn. De oorzaak lag niet alleen aan de oppervlakte. Ik vermoedde dat op die plek ooit een dijkdoorbraak was geweest.

Dat was voor mij de aanleiding om de oude kaarten van 't Bildt te bekijken.



Afb. 1 Overzicht Nieuwe kade 2012, meander Oude Rijd en zomerdijk vóór 1196. Achtergrond: pre kadastrale kaart 1737/kadasterkaart 2022

Mijn reis door deze geschiedenis begint bij de T-splitsing aan 't eind van de Monnikenbildtdijk, Oosterdijk. In het Statenregister is de pre-kadastrale kaart van 1737 te raadplegen. Op de afbeelding 1 is deze kaart gecombineerd met de kadasterkaart van 2020. De groene lijn is de lijn die vanaf de hoek Oosterdijk naar de kade is getrokken, naar de directe omgeving (in de richting van de oude meander van de Ouwe Rij, die daar toen nog lag) van de verzakte kade ('t bruggetje over de Kaaifaart bij de Vrij Evangelische kerk tot de ingang van de Ds. M. Mooystraat. En tijdens het trekken van die over 't Nieuw-Monniken Bildt zag ik ineens één van die eerste zomerdijken voor mijn ogen opdoemen!

De eerste zomerdijk is daar al vóór 1196 aangelegd. En deze dijk is in 1196 door een stormvloed zwaar beschadigd, ook in de genoemde strook langs de Kaaifaart.

Het zand is daar diep weggespoeld. Later is dat gat weer dichtgeslibd met klei, wat een veel slechtere fundering is voor zo'n nieuwe kade. Dit is ook te zien in de grondonderzoeken. De grond is van een dusdanige samenstelling, dat er door het trilblok, wat werd gebruikt werd om de langere damwanden te plaatsen, 't verschijnsel 'thixotropie' optrad.

Thixotropie (soms gespeld als **tixotropie** of **thyxotropie**) of **pseudoplasticiteit** is de eigenschap van een **niet-Newtonse vloeistof**, waarbij de **viscositeit** bij een constante **schuifspanning** door de tijd afneemt. Na het opheffen van de schuifspanning keert de **beginviscositeit** weer terug. De term thixotropie is afgeleid van de Griekse woorden "thixis", dat staat voor aanraking en "tropos", dat staat voor bewegen of mengen. De afname van viscositeit wordt veroorzaakt doordat de samenstellende deeltjes zich **evenwijdig aan de opgelegde afschuifspanning gaan oriënteren**. Het begrip is afkomstig van Herbert Freundlich, onderzoeker naar de **grondbeginselen van de colloïdchemie**.

De uitgang gevormd door de Ouwe Rijd/kaaifaart naar de Middellzee hier, van Noord naar Zuid op 'e Syl (Oudebildtzijl) is door de jaren heen een kwetsbare plek gebleven. **De doorbraken met de resterende wielen veroorzaakten omleggingen in de zomerdijken, die ook buiten het dorp zijn te zien.**

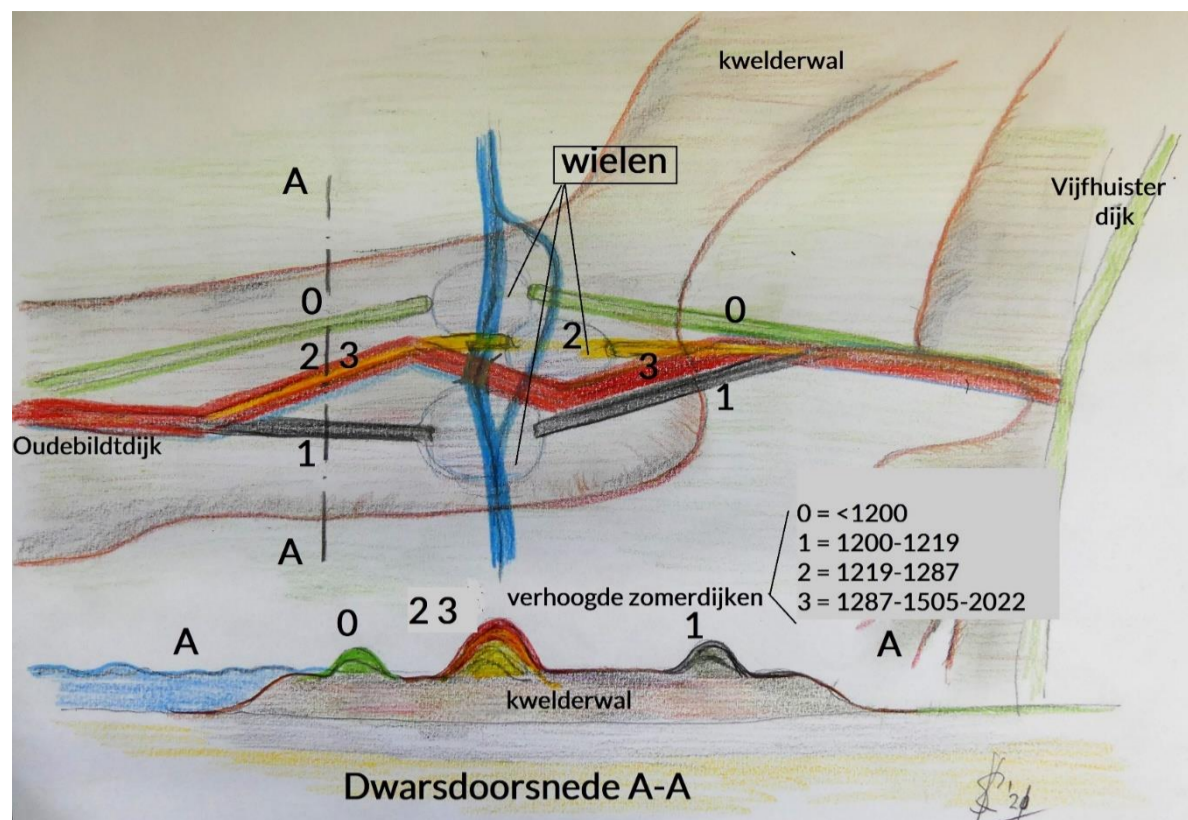
De haakse kavels

Maar hoe kon ik dan die zomerdijk zien? Ja, dan moet je de 'haakse kavels' in 't landschap volgen en daar de dijk bij intekenen. Hierbij hou je rekening met de voor Billând relevante opeenvolgende grote stormvloeden van 1196, 1219 (St. Marcellusvloed), 1287 (St. Luciovloed) De zomerdijken zijn ook aan de hand hiervan dus in tijd in te delen. Ook de bedrijvigheid in dit dorp Oudebildtzijl bepaalde in de loop van tijd de vorm van Ouwe-Syl.

In 1505 is de Oudebildtdijk over de gehele lengte opgehoogd over de laatste zomerdijk. (**Monikkendijk**) Ook is op een aantal plekken grond uit (resten van) een zomerdijk gehaald, die daar in de buurt lag. De kavels werden direct al haaks (loodrecht) op de zomerdijken gezet. Hier en daar werden sloten langs de kavels gegraven voor de afwatering van de weilanden.

Als er nu kavels evenwijdig lopen aan elkaar (als bijvoorbeeld op 't Oud Bildt tot ca. 1200, de eerste kavels van de monniken), dan staat de zomerdijk die erbij hoorde daar haaks op.

De vier verschillende zomerdijken konden voor een groot gedeelte achter elkaar worden verspreid over de zeer brede kwelder rug, die zich hier ontwikkeld had na de storm van 838 Je ziet hier in afbeelding 2 deze zomerdijken op de kwelder rug, door en om Ouwe-Syl. (Oudebildtzijl) Oudebildtzijl is dus ontstaan op het kruispunt van de Oude Rijd en 'n brede kwelderwal van na de storm van 838 .



Afb. 2 Overzicht Oudebildtzijl en omgeving, De kwelderwal als basis met daarop de zomerdijken met dijkdoorbraken en wielen

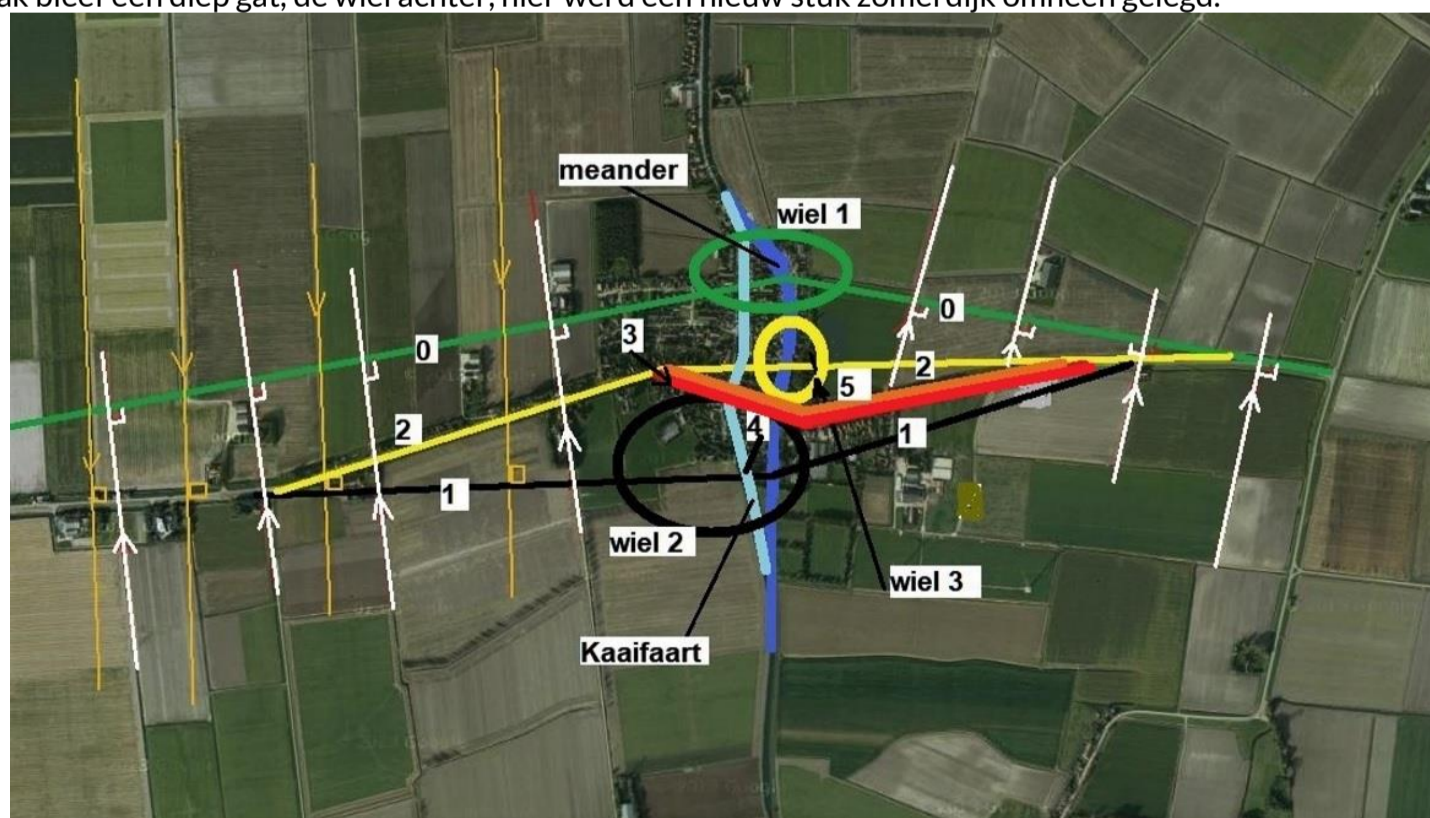
Overzicht zomerdijken en wielen Ouwe-Syl (afbeelding 3)

- (0) **Vóór 1196** De eerste zomerdijk (ca 1,60+ NAP) tussen Mariëngaarde en Lidlum- Oosterbierum is aangelegd door de hoofdelingen en monniken onder leiding van de vijfde abt Siardus, abt van 1194-1230. Hij werd toen al **Monnikendijk** genoemd (archief abdij Tongerlo) Deze zomerdijk moesten ze steeds weer repareren en verleggen, vooral na zware stormen. De kavels vanuit 't oude land (Oud Bildt) staan haaks (witte lijnen) op deze zomerdijk (**groen**) ten Noorden van Ouwe-Syl.
- 1196** **Zware storm, ontstaan Wiel 1**, De dijkdoorbraak (wiel) lag ter hoogte van nu de Vrij Evangelische kerk.
- (1) 1200-1219 De kavels vanuit het dan ook al ontgonnen nieuwe land (later Nieuw Bildt) staan haaks (gele Lijnen) op de **zomerdijk 1** om Zuid. Draaipunt is de Pôle.
- 1219 St.- Marcellusvloed Wiel 2, lag ten Zuiden van de Skitelbuurt.
- (2) 1219-1287
- 1287 St.- Luciovloed Wiel 3, achter de kroeg- nou 't Graauwe Paard, later haven "de Kolk".
- (3) 1287-1380 De Oudebildtdijk wordt om de kolk heen geleid en krijgt de vorm die hij nu nog heeft. Eerst nog als zomerdijk, **Monnikendijk** later na 1505 als de Oudebildtdijk van nu.
- (4) 1380-1505 Oude Rijd wordt gekanaliseerd met de Kaaifaart die mogelijk ook door de kloosterlingen van Mariëngaarde is gegraven. Nieuwe schutsluis van rechthoekige vorm kruising Kaaifaart/ Oudebildtdijk Doorsteek van Kaaifaart naar de Kolk, dichtgooien van ouwe meander.
- (5) 1505 Ophogen van de zomerdijk Monnikendijk, wordt dan Oudebildtdijk (op 4,41 + NAP)

De zomerdijk Monnikendijk heeft dus daar bij Oudebildtzijl tussen ca 1196 en 1287 langs vier verschillende tracés gelegen. Het dorp is al toen al vroeg gevormd door drie stormvloeden en de daarbij ontstane wielen.

De knikken in de Oudebildtdijk hier ten Oosten van Oudebildtzijl ontstonden door de dijkdeurbraken, veroorzaakt door de zwaardere stormen via de Oude Rijd, ook de levensader door Oudebildtzijl.

Na de doorbraak bleef een diep gat, de wiel achter, hier werd een nieuw stuk zomerdijk omheen gelegd.



Afb. 3 Overzicht Oudebildtzijl met de zomerdijken, wielen en haaks kavels, geprojecteerd op de situatie nu. Google Maps.